

ВАЊА ПЕГАН

С В Е Т И О Н И К

Уредник
Корана Боровић

Наслов оријинала
Vanja Pegan, Svetilnik

OBČINA PIRAN
COMUNE DI PIRANO

Књига је изшла с финансијом помоћом општине Пиран, Словенија

Књигу објављујемо уз финансијску подршку
Општине Пиран, Словенија

Copyright © Vanja Pegan
Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад 2021.

ВАЊА ПЕГАН

СВЕТИОНИК

Роман у сликама

Превела са словеначког
Даниела Ћендо Миљанов

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

1.

Чучао је на крову и покушавао да окрене телевизијску антену у правом смеру. Зарђала цев – баш онаква каква се употребљава за постављање скела – штрчала је из мале бетонске плоче и била његова једина потпора на старом и трошном крову. Држао се за цев и полако је окретао. Опруга је шкрипала, али се није усуђивао још више да попусти шрафове. Бојао се да би тешка гвоздена цев, заједно са антеном, могла да се откачи и падне на тротоар уске улице, три спрата ниже.

„Још само мало“ – чуо је баку како му добацује са прозора на првом спрату.

Њен глас се мешао са вревом оближњих купалишта. Плаже су биле тек неколико корака од уских улицица, а одозго је изгледало као да са свих страна окружују усијану површину тесно збијених кровова. На тачки, где кровови најдаље пресецају плаветнило залива, стајао је звоник Цркве Марије од здравља. Даље од њега био је још само светионик. У летњој жеги стајао је усамљено на својој округлој платформи, док је у њему мали сензор чекао на тренутак да сунчева светлост утрне да би се аутоматски упалило његово трепераво светло.

Шкрипутаву цев окренуо је за неколико степени. Био је убеђен да је антену мало пре већ био наместио како треба и да сада више није окренута ка Трстељу, где се налазио телевизијски предајник.

„А сад?“

„Да, сачекај, остави тако!“, чуо је одоздо старичин задовољни глас.

Кровови су били у боји цигле, а они најстарији, потамнели, били су браонкасти и иструлели. И иако су неки у околини били прилично нови – одавала их је равномерна боја – највише је било оних на којима су се стари, још употребљиви црепови мешали са новим, на чијим су ивицама били приметни слојеви малтера што је сведочило о честим поправкама. На тој огромној површини кровова било је безброј цеви, штапова и стубова. На њих су људи качили телевизијске и радијске антене различитих облика и величина. Са затезачима између њих личили су на чудно црнкасто жбуње што прекрива кровове и, нагнуто у различитим правцима, на сунцу летњег поподнева подсећа на пустињу; а улице, са те висине, изгледале су као дубоке пукотине у време суше.

Звуци дизел мотора спорих чамаца, непријатно сударање глисера са морском површином и врева гомиле купача поред мора – све је то, скоро са свих страна, стизало до усамљене пустиње, високо на врелим и од јаре треперавим крововима.

Приметио је да се на северозападу не види хоризонт. Танка линија у даљини, која раздваја море од неба, била је размазана и изгубљена у сивој измаглици. Осврнуо се

око себе. Видео је Монфалкон, Крашки руб и део Трста, градске зидине, према југу Канегру и према западу Савудрију. Све у јасном летњем бљештавилу. А у правцу светионика, десно од Савудрије, видео је једва приметну измаглицу.

„Рекла сам ти да оставиш“, чуло се из пукотине.

„Али нисам ништа дирао!“

„Остави то кад ти кажем, зар не слушаш? Ево... сад је нестала слика“, до њега је допирао разочаран бакин глас.

„Бако, ако оставим то, пашћу доле“, покушао је да буде духовит.

На трен је заћутала. Али само на трен.

„Исусе Боже, Ивек, одмах сиђи, рекла сам ти да се не пењеш. Слика је сасвим у реду. Сиђи одмах кад ти кажем и немој више да ме нервираш“, изговорила је одлучно.

Доле, у тамној кухињи стана на првом спрату, била је пријатна хладовина. Уска улица је заклањала распламсало небо и ту је свет био сасвим другачији. На екрану црно-белог телевизора писало је Преглед дана. Слика је благо треперила, али је била јасна. С тим се сложила чак и госпођа Берта, александринка,¹ која је и у сред лета седела на дрвеној клупици у бакиној кухињи, обучена у сиву сукњу и тамнозелени вунени пуловер. У рукама је увек нешто држала, ако ништа друго, онда бар бројаницу.

¹ Александринке – жене из словеначког приморја, које је некад било под италијанском окупацијом, које су одлазиле у Египат, у Александрију, да у богатим породицама раде као дојиље, гувернанте и служавке како би прехраниле своје породице, јер су фашисти забранили словеначким мушкарцима да раде. (прим. прев.)

„Имам пиво у фрижидеру, хоћеш?“, љубазно га је упитала бака.

„Па, знаш да хоћу“, развеселио се.

Госпође су пиле кафу, а младић је себи наточио чашу пива. Преглед дана је почео и телевизор је осветљавао три лица. Високо на крововима дан је полако бледео. Вечерње сунце миловало је цигле, а маестрал је престао да дува још у поподневним сатима. Сада је све било непомично.

2.

„Да ли желите још нешто?“ – упитао је конобар који је служио на тераси.

Тргнуо се и погледао у правцу надолазећег гласа.

„Да, молим Вас, донесите ми чашу вина, сит сам већ овог зеленог чаја“, рекао је и одгурнуо шољу из које је пио. „Може ли и за тебе једна чаша вина, мало за промену?“, љубазно је упитао жену која је седела поред њега.

„Не, хвала, ја ћу се задржати на кафи“, одговорила је осмехујући се.

Седели су за столом у једном од многих кафића на градском тргу и он је био заиста задовољан. Задовољан, као што може бити само човек који успева да отпутује на таласима сећања тако далеко, да заборави своје присуство у...

Хмм, где другде, помислио је. Та мисао га је забављала – заборавити на своје присуство у овом свету? Али присутан сам овде и сад. И то је тачно. Присутан, за Ирону коју бескрајно волим и која седи ту поред мене, за конобара који служи пиће, присутан сам за комуналног радника који ће ми

написати казну када буде видео ауто без дозволе на паркингу намењеном мештанима града, присутан за неколицину људи који ме несигурно поздрављају или отпоздрављају, јер им се чини да ме познају, али не знају одакле.

Да, знам, сигурно сам се доста променио, јер, прошло је много времена како више не живим овде. Али овде је углавном све остало исто.

Тамо на Пунти, одмах иза улаза у цркву, некада је висила слика, захвалница морнара који је преживео бродолом. Сliku су одавно скинули, али ја сам имао срећу да опчињен стојим загладан у њу, све док ме бака није пронашла и одвукла од ње. И кривине кровова од опеке остале су непромењене, као и жена, која је баш сада брзим и дугачким корацима прошла преко трга. Та жена је иста као она коју познајем много година, она, коју тихо и дуго волим. Иако је у стварности то ипак само девојка која, у најбољем случају, мало личи на њу, вероватно и у њој гори исти жар младе жене, као што гори у оној о којој говорим, у оној поред које седим.

„Идем сада, Иване. Лепо се проведи и назови ме некад“, рекла је, нежно га пољубила и устала.

Затим је уз осмех рекла: „И немој тамо у хотелу да само замишљено звераш кроз прозор. Требало би нешто и да пишеш, зар не...?!“

Махнула му је још једном с другог краја трга и нестала у даљини.

Знам, помислио је, сада ће се огласити звоно са звоника. Не знам тачно колико је сати, али знам да ће се, баш у тренутку кад жена отрчи преко трга, огласити. Вибрације

звона преплитаће се са свим са чим се сусретну, чинећи звуке нејасним и врло тешко препознатљивим. Након тога уследило је олакшање: а зашто бих уопште и покушавао да их разликујем? Зашто?

Тада је зазвонило.

Увече су се упалила светла уличне расвете, а за столом на тргу још увек је седео човек и пијуцкао вино. Нигде му се није журило. Трг је постајао све тамнији и одсјај светла на углачаном каменом плочнику га је подсетио на неки давни призор, на кишно вече и неописиво осећање због нужног одласка, повезаног са најдубљим импулсима тескобе у души. Подсетио га је на понор, на почетак пута на који знаш да мораш, али заправо не желиш да идеш. На који тада није желео да иде.

Попио је остатак вина и окренуо се за конобаром који је служио. Затим је платио и устао. Био је последњи гост и конобар је одмах потом почео да спрема терасу. Прошло је нешто више од једног сата како је кафић већ морао бити затворен.

Човек се упутио ка обали. Полако је ходао поред луке и посматрао привезане чамце. Неизмерно им се радовао. Већина му је била позната, препознавао их је из различитих периода и с поштовањем их је, сваког појединачно, поздрављао благим наклоном главе.

3.

Кад је одлазио од своје баке, зеленкаста светиљка уличне расвете већ је осветљавала камене плочнике улице.

Светиљка је била причвршћена за челично уже. Налазила се изнад кухињског прозора, разапета између бакине и суседне куће. Била је једина светиљка у тој уској улици и ретки пролазници брзо би нестајали у тами корачајући у мраку до следећег светла.

Лепо је било ћаскати са баком и госпођом Бертом. Знале су много и у њиховом приповедању свет је био другачији од оног који је сам познавао и поприлично другачији од оног о ком је учио у школи; можда је био најсличнији свету какав се јављао у њему у сатима читања. Читање је већ дуго заузимало велики део његовог времена.

Али вечерас није желео да чита. Пре неколико месеци добио је на поклон стари радио-пријемник. Био је то краткоталасни пријемник, већ прилично дотрајао. Отписаног са једног од бродова за међународне пловидбе донео му га је познаник, официр трговачке морнарице. Рекао му је да у својој кабини на прекоокеанском броду исти такав имају управник стројарнице и капетан.

У почетку га радио није превише занимао. Премештао га је по соби тражећи право место на које би га сместио. Бродски радио је за њега у почетку био занимљив само као део ентеријера, некакав егзотичан предмет, или можда морнарички трофеј. Предмет који се по некој чудној сродности уклапао са књигама на полици, или, у најбољем случају, са лампом за читање.

Једног дана је из доконости укључио пријемник. Окретао је дугмиће и стискао прекидаче. Ускоро је зачуо необичне шумове и пискаве звукове. Били су сасвим другачији од оних који су се могли чути на домаћем радију.

Није било локалних радијских станица, емисије су биле испрекидане, губио им се сигнал. Убрзо је схватио да је свет краткоталасних радио-фреквенција посебан. Слушао га је са интересовањем.

Касније се готово сваке вечери губио у удаљеним звучним пејзажима отписаног поморског радио-пријемника. Очарали су га звуци који су долазили из даљине, иза хоризонта.

Из библиотеке је изнајмио све што је мирисало на радијску комуникацију. Тако је сазнао за радио-аматерство и ускоро је постао члан радио-клуба. Догађаји су се развијали невероватном брзином. У неколико месеци се у потпуности предао радијским хоризонтима. Марљиво је похађао курс радио-телеграфије и увече вредно вртео дугмад на свом пријемнику. За кратко време већ је препознавао телеграфске сигнале и на то је био веома поносан. Ритмично пискање из слушалица постајало му је разумљивије и једне вечери је изненађено застао. Латио се оловке и записао на папир прву телеграфску поруку: „VV de IQX“.

То је у њему изазвало још веће узбуђење. Са слушалицама на глави преседео је сате и сате за пријемником. Ослушкивао је предајнике из целог света. Најрадије је слушао прекоокеанце и тражио њихове географске положаје на различитим морима. Свет радио-таласа био је немерљив, непредвидив и самим тим веома чаробан.

Небо над морем, одмах након заласка сунца, које је посматрао кроз прозор своје собе, срећом озвучено телеграфским сигналом неколико хиљада миља удаљеног прекоокеанца, било је у то време нешто чега се напосто

није могао заситити. Осећај је био снажан, пун својеврсне чежње и поноса. Да, чинило му се као да је и сам део те важне комуникације, те лепоте која превазилази хоризонт.

Тако је било и вечерас. У соби је прво отворио шалукатре – затворене преко дана бар мало су задржавале спољашњу врелину летњег ветра – затим је сео за радни сто и укључио радио-пријемник.

Када је слабашна светлост обасјала широку скалу, ставио је слушалице. Затим је наместио антену и почео да врти дугме за тражење станица. Звуци, који су долазили из даљине, у тренутку су му дочарали нови, другачији поглед. Као и обично, тражио је бродове, њихове сигнале са океана. Убрзо је кроз шуштање чуо пригушен звук телеграфије. На папир је записао координате које је издао телеграфиста удаљеног прекоокеанца. Поред пријемника је имао школски атлас. Одмах је потражио положај. Прелетео је изнад пејзажа према западу, преко Атлантика, и тамо, у даљини, недалеко од Панамског канала угледао је теретни брод како у рано поподне плови морским путевима. За собом је већ оставио ров, а пред њим је био велики Пацифик. Телеграфиста је из своје кабине емитовао радио-сигнале, а прекоокеанац је за собом остављао дугачак бели траг.

Вратио је поглед. Спустио је слушалице и отишао до прозора кроз који се пробијао свеж ветрић. Смркло се. Она поподневна измаглица на северозападу највероватније се распршила, помислио је, и би му жао што се из ње није развила трамонтана,² тако снажна и полет-

² Трамонтана – врста хладног, северног ветра, који зими дува из планинских крајева на Јадрану и Егејском мору. (прим. прев.)

на, која растерује устајалу врућину и доноси освежење у летњим данима.

Од прозора га је одвукло тихо пиштање у слушалицама које је одложио на сто поред пријемника.

Опет је слушао, посматрао удаљене хоризонте знајући да ће са слушалицама на глави, кроз неко време, за столом и заспати.

4.

Очима је потражио стару Звонетову барку. Није је било и то му је деловало чудно. Откад памти, лепа и велика, била је увек тамо. „Откад памтим“, рекао је. У том тренутку је помислио да уобичајена изрека „откад памтим“ у овом случају за њега не важи. И то зато што задњих година није могао да сачува сећање; успомене повезане са догађајима минулих година нису могле да одрже потребну постојаност и континуитет. „У најбољем случају, сећам се да је била“, исправио се.

Скренуо је поред акваријума и упутио се према хотелу. Рецепционер у ноћној смени љубазно му је предао кључ и нечујно се повукао до свог часописа. И бар у хотелу је већ био затворен, па се зато попео уз степенице и ушао у собу.

Избледео тепих, брачни кревет, врата од купатила, зидни ормар, сточић за кафу и столица. Као било где, као свугде. Ствари је распоредио у ормар и фиоке још по доласку, лаптоп је са каблом за напајање био остављен у полуотвореној торби поред писаћег стола. На столу је

било нешто књига и часописа, отворена флаша црвеног вина и чаша. Чаша боје ћилибара.

Пришао је вратима од терасе, отворио их и загледао се у светла иза залива. Ноћ је била мирна, на мору није било никога. Само су звезде сребрнкасто трепериле на летњем небу. Удахнуо је дубоко и вратио се у собу. У руку је узео чашу.

Давно је био на неком пријему код издавача. Тамо се окупила група људи која је на неки начин била повезана са књигама. Сви су много говорили и жустро се расправљали. За време ручка је било поприлично непријатно. Загледао се у прибор желећи да избегне сукоб мишљења.

Гледао је у чашу за воду боје ћилибара поред које је стајала зеленкаста чаша са постољем – у њој је било вино. Удубљен у себе, лако се посветио посматрању чаше. Није је се могао нагледати. Било је нечега у њој. Можда облик, можда боја?

Док је посматрао чашу, пред очима му се приказао грамофон. Није знао да ли је прво зачуо удаљен звук шкрипања звучника и пуцкетања игле, или је можда баш слика грамофона усмерила поглед ка удаљеним зеленкастим елементима у кухињи и зидном сату са клатном и кавезом за птице. У њему су живели штиглиц и зеба.

И коначно је препознао чашу. Чашу за воду. Из дома.

Кад је узео у руке обузео га је невероватан осећај. Руком је посегнуо у време. Све што је, мање или више, замагљено живело у његовом сећању било је уствари неопипљиво. О свему је лако говорио, размишљао и писао, али ништа није могао ухватити рукама, ништа физички

пренети у овај свет, какав год да је био. А сада је у рукама држао предмет који је допутовао кроз време.

Предмет који је живео свој живот независно од његових успомена, предмет који је допутовао у садашњост, на овај мучан ручак, потпуно случајно.

Тамо је била и једна жена. На том ручку. И касније, у месецима који су уследили. Заљубио се у њу. Мислио је да ће остати. Затим се надао, а онда је и то прошло.

Још мало је вртео чашу гледајући кроз њу. Топле нијансе стакло су му, као много пута до сад, измамиле осмех.

Сипао је пиће и путоказ од ћилибара се претворио у обичну чашу. Седео је. Вино није никада помагало на оваквим путовањима, не, вино га је увлачило у тупу омамљеност. У благу неодговорност. Али у време кад се над њим надвијала огромна грађа још неисписаног текста, осећао је да му је јако потребно.

5.

Много пре радијских хоризонтова, вероватно и пре књига, у периоду сазревања и још увек неформираниог погледа на свет, била је записана гитара. Али не она класична гитара која је са клавиром живела у устајалим учионицама музичке школе како некакав уметнути члан, или можда пријатнији прелаз; не, то је била гитара коју је замишљао у својим рукама оног пролећа када је на путу из музичке школе до куће редовно скретао према пристаништу. Тамо су на зиду испред лукобрана од насутих стена седела три старија младића. Сву тројицу је познавао, али само из

виђења. Били су превише одрасли за њега. Свирали су гитаре и певали њему непознате песме.

Покушавао је да остане неприметан док је стајао поред старог рибара који је са пристаништа ловио лигње. Старцу се јако свиђало то што је имао тако одушевљеног и до скамењености посвећеног посматрача, па је зато понекад нешто прокоментарисао, а понекад театрално замахнуо штапом за пецање. На каменој битви³ је држао пластичну кутију са много преграда, у којима је било разних мамаца, олова, спајалица, удица, све у свему, много ситница које би иначе сигурно привукле дечаков поглед. . .

Али не и док су недалеко, на зиду, три младића свирала гитаре и певала. Посматрао је покрете њихових прстију и убрзо приметио да постоји значајна разлика између њиховог и његовог свирања.

Он је прстима следио ноте, одговарајуће прилагођавао нагиб и лук леве руке и са наученом предвидљивошћу, са погледом унапред у нотни лист, припремао прсте за следећи потез.

На зиду је, међутим, све било другачије.

Није било никаквог балета са прстима – младићи би зграбили гитаре за врат и у почетку је изгледало као да их даве, али гитаре би звучале тако добро и њихово певање и свирање тако уверљиво да он једноставно није могао одустати од слушања. Сваки пут, иако то није било баш често, кад би чуо да свирају на пристаништу, нашао би на-

³ Битва – некада камени, а данас од ливеног гвожђа или челика стубић, проширен на врху, који служи за привезивање брода или других пловила. (прим. прев.)

чин да их неопажено посматра, надајући се да нико неће приметити а камоли рећи нешто о торби за гитару коју је стидљиво скривао иза леђа.

Са акордима се упознао још раније, ако не другачије, онда у теорији. И знао је да се на гитари свира по акордима, али није знао да повеже своје знање са њима. Једног дана, док се дивдио гитаристима на пристаништу, запазио је да се покрети њихових руку понављају и да по врату гитаре притискају некакве обрасце. Покушао је да запамти један од њих.

Код куће је установио да су тонови које је на пристаништу утиснуо у сећање, акорди е-мола. То му је било чудно јер су за то довољна три тона, а гитара има шест жица, али било му је јасно да такође постоје понављања у октавама, изостављања жице код неких акорда, као и много ситних финти... и ствари су полако постајале разумљивије; за обичне акорде потребно је три тона, остало су понављања – добро је кад их научиш што више, јер онда богатије звучи – за сложеније акорде четири, највише пет тонова, а гитара има шест жица, па је све могуће... А десна рука је чиста супротност. Никакав тирандо или апојандо, само шапућеш по жицама.

Касније је гитару доживљавао другачије. Од послушног ученика који вредно вежба, прати учитеља и пробија се кроз нотне лавиринте не баш превише одушевљено, постао је младић који је почео да свира гитару са незауостављивим тинејџерским ентузијазмом. Гитара му је постала пловило, средство које му је омогућавало да савлада раздаљине и сигурније путовање по узбурканим

годинама, слично као што му је касније поморски радио-пријемник премештао хоризонте далеко изван видокруга.

6.

Погледао је на сат. Скоро поноћ. Ноћ је прекрила град густим прекривачем мира. Све је било тако умирујуће непомично да је у том тренутку пожелео да то потраје, да све заједно још мало задржи. Али у исто време један део њега желео је да крене даље, желео је да закорачи право у јутро, у дан, за који је одредио да коначно почне с радом.

Почеће да прикупља материјал. У музеју је већ договорио да му материјал који чувају буде на располагању, затим је рачунао на градску архиву, можда и на лучку капетанију, поморску управу...

Годинама је желео да напише роман о светионику, о животу онога што је својим белим бљеском осветљавало моћно светло на крају града, неких сто, можда двеста метара удаљено од куће његове баке. Желео је да напише роман који би говорио о различитим временима светионика, о томе како су живели људи под њим. Желео је да прикупи приче, да се још више приближи тихим и понекад језивим сликама, које су га обузимале и гурале напред; сликама, које су цртале обресе његовог света...

„Па, идемо“, рекао је, одложио чашу на сто и устао. Попио је можда још гутљај. То му се у тренуцима у којима је био овако подељен често дешавало. Затим је отишао у купатило под туш.

Петнаестак минута касније већ је лежао у кревету.

„Сутра“, рекао је и угасио светло. Море је испод терасе лагано и једва чујно запљускивало обалу.

И већ је био у луци, пловио је право поред лучких светала, али још увек није успевао да одвеже кормило. Чвор је био огроман, компликован. Обично је током пловидбе везивао везним чвором за крму, али чвор се променио, постао је другачији, штавише мењао се пред његовим очима. Барка је заносила улево и био је сигуран да неће проћи дуго, док не удари у главни мол. На курсу се појавила „Чатебрига“. Дује је са крме махао, а туристи са палубе пажљиво су га посматрали. Низ кичму га је прошла језа. Затим се померио, било је то као скок са „Едре“, онда када је као дете побегао из очевог наручја, скочио на мол и отрчао. Отрчао у улице, у бескрајни лавиринт мириса, жамора и многобројних живота који су се из оронулих кућа преливали на улице чинећи заједништво, мир; осећај да је све у реду, да је одувек било тако и да другачије уопште не може бити. Затим се појавио код Саше. Одушевљено је приметио да се играју са малим пластичним војницима на некаквој сцени. На тераси мале куће на северној обали. У слику је продирао мирис диња и грожђа. Терао је нанос који је попут зрнаца у пешчаном сату затрпавао Сашу и војнике. Није желео да гледа фотографије океанских олуја, није желео да се пресипа, желео је да остане овде, са Сашом, са војницима.

Зачуо је звуке гитаре, окренуо се према зиду који је одвајао лукобран од пристаништа, али младића нигде није било. Чудно. Био је већ скоро на молу, само још тренутак и треснуће у њега, „Чатебрига“ се окренула на другу страну, Дује је одмахивао главом, а туристи су припремали фото-